

YEVROPA ITTIFOQI–O‘ZBEKISTON ALOQALARINING KO‘P TOMONLAMA DIPLOMATIYADAN IKKI TOMONLAMA REAL HAMKORLIKKA O‘TISH JARAYONI

Rabbimov Og'abek Tolib o'g'li

O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi
xalqaro munosabatlar yo'nalishi 2-bosqich talabasi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada Yevropa Ittifoqi (YI) va O'zbekiston Respublikasi o'rtasidagi diplomatik aloqalarning shakllanishi va rivojlanish bosqichlari tahlil qilinadi. Ayniqsa, so'nggi yillarda tomonlar o'rtasida ko'p tomonlama diplomatik aloqalardan real ikki tomonlama hamkorlikka o'tish jarayoni va uning sabablari, omillari, hamda istiqbollari ko'rib chiqiladi. Maqolada YIning Markaziy Osiyodagi strategik manfaatlar, O'zbekistonning tashqi siyosiy prioritetlari, iqtisodiy va siyosiy islohotlari asosida shakllangan yangi hamkorlik yo'nalishlariga alohida e'tibor qaratiladi. Shuningdek, savdo-iqtisodiy, energetika, ta'lim, atrof-muhitni muhofaza qilish va inson huquqlari sohalaridagi hamkorlik amaliy misollar bilan yoritiladi.

KALIT SO'ZLAR: Yevropa Ittifoqi, O'zbekiston, tashqi siyosat, ikki tomonlama hamkorlik, diplomatiya, Markaziy Osiyo, integratsiya, strategik sheriklik.

So'nggi yillarda Yevropa Ittifoqi va O'zbekiston o'rtasidagi munosabatlar sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Dastlab asosan ko'p tomonlama diplomatik formatlarda olib borilgan muloqot endilikda tobora ikki tomonlama amaliy hamkorlik shaklini kasb etmoqda. Bu esa nafaqat siyosiy, balki iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy sohalaridagi aloqalarni mustahkamlashga xizmat qilmoqda. O'zbekistonning ochiq va pragmatik tashqi siyosati, YIning Markaziy Osiyoga bo'lgan qiziqishining ortib borishi tomonlar o'rtasidagi hamkorlikning chuqurlashuviga zamin yaratmoqda. Mazkur maqola ana shu o'zgarishlarning sabablari, dinamikasi va istiqbollari yoritishga qaratilgan.

O'zbekiston va Yevropa Ittifoqi o'rtasidagi diplomatik munosabatlar dastlab 1990-yillarda shakllana boshlagan bo'lib, ular ko'p tomonlama diplomatik formatda, asosan, mintaqaviy barqarorlik va rivojlanishni qo'llab-quvvatlash maqsadida olib borilgan. 1996-yilda tomonlar o'rtasida Sheriklik va hamkorlik to'g'risidagi bitim imzolangan bo'lsa-da, aloqalar uzoq vaqt davomida tor doirada, ko'proq texnik va gumanitar yordam doirasida olib borildi. Ushbu bosqichda Yevropa Ittifoqining O'zbekistonga bo'lgan yondashuvi asosan demokratik institutlarni rivojlantirish, inson

huquqlarini himoya qilish va iqtisodiy islohotlarga yordam ko'rsatish bilan chegaralangan edi.

2016-yildan keyin O'zbekistonda amalga oshirilgan siyosiy islohotlar va tashqi siyosatdagi ochiqlik tamoyiliga asoslangan yangi yondashuv Yevropa Ittifoqi bilan munosabatlarning sifat jihatdan yangi bosqichga o'tishiga zamin yaratdi. O'zbekiston tashqi siyosatining pragmatik va manfaatlarga asoslangan yo'nalishi YI bilan ikki tomonlama real hamkorlikni kuchaytirish zaruratini yuzaga chiqardi. Shu davrda boshlangan muzokaralar natijasida ikki tomonlama munosabatlarni yangi mazmun bilan boyitishga qaratilgan Kengaytirilgan sheriklik va hamkorlik to'g'risidagi bitim loyihasi ishlab chiqildi. Bu bitim nafaqat mavjud aloqalarni huquqiy jihatdan mustahkamladi, balki ularni har tomonlama strategik sheriklik darajasiga olib chiqish imkonini berdi.

Bugungi kunda Yevropa Ittifoqi va O'zbekiston o'rtasidagi hamkorlik ko'plab sohalarni qamrab oladi. Savdo-iqtisodiy yo'nalishda YI O'zbekistonning muhim hamkorlaridan biri hisoblanadi. 2021-yilda O'zbekistonning YIning GSP+ preferensiyalar tizimiga qo'shilishi mamlakat eksport salohiyatini sezilarli darajada oshirdi. Bu imkoniyatdan foydalangan holda O'zbekiston korxonalari YI bozoriga qishloq xo'jaligi mahsulotlari, to'qimachilik, oziq-ovqat va boshqa sohalar bo'yicha faol eksportni yo'lga qo'ymoqda. Shu bilan birga, YI tomonidan mamlakatda xususiy sektorni rivojlantirish, biznes muhitini yaxshilash va iqtisodiy diversifikatsiyaga qaratilgan loyihalar ham amalga oshirilmoqda.

Energetika va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida hamkorlik tobora chuqurlashmoqda. YI tomonidan moliyalashtirilayotgan loyihalar asosida O'zbekistonda qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirishga, xususan, quyosh va shamol energetikasini joriy etishga katta e'tibor qaratilmoqda. Bundan tashqari, issiqxona gazlarini kamaytirish, suv resurslaridan oqilona foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash kabi ekologik tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha hamkorlik dasturlari amalga oshirilmoqda.

Ta'lim va madaniyat yo'nalishida Yevropa Ittifoqi tomonidan taklif etilayotgan Erasmus+, Horizon Europe kabi dasturlar orqali o'zbekistonlik talabalar, ilmiy tadqiqotchilar va ta'lim muassasalari uchun keng imkoniyatlar yaratildi. Bu esa nafaqat bilim va tajriba almashinuviga, balki madaniy aloqalarning mustahkamlanishiga ham xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, ikki tomonlama madaniy tadbirlar, festival va ko'rgazmalar orqali xalqlararo muloqot chuqurlashmoqda.

Inson huquqlari, qonun ustuvorligi va boshqaruv tizimini takomillashtirish borasida ham Yevropa Ittifoqi O‘zbekistonda olib borilayotgan islohotlarni diqqat bilan kuzatib, ularni qo‘llab-quvvatlamoda. Xususan, fuqarolik jamiyatini rivojlantirish, gender tengligi, so‘z erkinligi va korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha dasturlar amalga oshirilmoqda. Bu hamkorlik nafaqat tashqi yordam sifatida, balki o‘zaro manfaatlar asosidagi strategik sheriklik shaklida olib borilmoqda.

Geosiyosiy nuqtai nazardan, Yevropa Ittifoqining O‘zbekistonga bo‘lgan e‘tibori tobora ortib bormoqda. Markaziy Osiyoning yuragida joylashgan O‘zbekiston YIning “Yangi Yevroosiyo bog‘liqlik strategiyasi”da muhim o‘rin tutadi. Ayniqsa, YI uchun Xitoy va boshqa Osiyo mamlakatlariga alternativ transport yo‘llarini shakllantirish, barqaror va ishonchli sheriklar bilan muloqot qilish strategik ahamiyat kasb etmoqda. Shu jihatdan Yevropa Ittifoqi O‘zbekistonni mintaqaviy xavfsizlik, savdo va energetika sohalarida o‘zining asosiy hamkori sifatida ko‘rmoqda.

Umuman olganda, Yevropa Ittifoqi va O‘zbekiston o‘rtasidagi munosabatlar ko‘p tomonlama diplomatik aloqalardan uzoqlashib, real, aniq va amaliy mazmunga ega bo‘lgan ikki tomonlama strategik hamkorlik darajasiga o‘tmoqda. Bu jarayon, bir tomondan, O‘zbekistonning tashqi siyosiy ochiqligi va islohotlarga sodiqligi, ikkinchi tomondan esa, YIning mintaqadagi strategik manfaatlari bilan bog‘liq bo‘lib, yaqin kelajakda bu hamkorlik yanada chuqurlashishi kutilmoqda.

Yevropa Ittifoqi va O‘zbekiston o‘rtasidagi munosabatlar so‘nggi yillarda sezilarli darajada rivojlanib, ko‘p tomonlama diplomatik yondashuvlardan aniq strategik va ikki tomonlama real hamkorlik shakliga o‘ta boshladi. Bu jarayonning asosi O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan ichki siyosiy va iqtisodiy islohotlar, ochiq tashqi siyosat yuritilishi, shuningdek, YIning Markaziy Osiyodagi geosiyosiy va iqtisodiy manfaatlari bilan chambarchas bog‘liq. Hamkorlik savdo, energetika, ta‘lim, inson huquqlari, ekologiya va boshqaruv sohalarida tobora kengayib borayotganligi ushbu aloqalarning barqaror va uzoq muddatli xarakter kasb etayotganini ko‘rsatadi.

O‘zbekiston YI bilan munosabatlarni faqat donor va qabul qiluvchi mamlakatlar o‘rtasidagi bog‘liqlik doirasida emas, balki o‘zaro teng huquqli, manfaatdor tomonlar sifatida olib borishga intilmoqda. Bu esa ham YI, ham O‘zbekiston uchun o‘zaro barqarorlik, taraqqiyot va mintaqaviy xavfsizlikni ta‘minlash yo‘lida muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda.

Takliflar

1. O‘zbekiston YI bilan imzolangan bitimlar doirasida amaliy hamkorlik loyihalarini kengaytirishi, ayniqsa, hududiy darajadagi loyihalarda mahalliy hokimiyat va fuqarolik jamiyati ishtirokini oshirishi lozim.
2. Yevropa Ittifoqi tomonidan taklif qilinayotgan ilmiy, ta’limiy va innovatsion dasturlarda ishtirok etuvchi o‘zbekistonlik yoshlar sonini ko‘paytirish, bu orqali inson kapitalini mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi.
3. Atrof-muhitni muhofaza qilish, suv va energetika xavfsizligi bo‘yicha qo‘shma tadqiqot markazlari tashkil etilishi ham ikki tomonlama hamkorlikni yanada chuqurlashtiradi.
4. Inson huquqlari va boshqaruv sohasidagi islohotlarga xalqaro ekspertlarni jalb etish orqali ularning samaradorligini oshirish mumkin.
5. Mintaqaviy transport va logistika loyihalarida YI ishtirokini kuchaytirish orqali Yevropa–Osiyo o‘rtasidagi bog‘liqlikda O‘zbekistonning markaziy o‘rni mustahkamlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi rasmiy veb-sayti – www.mfa.uz
2. Yevropa Ittifoqining O‘zbekistondagi delegatsiyasi rasmiy sahifasi – www.eeas.europa.eu/delegations/uzbekistan
3. Partnership and Cooperation Agreement between the EU and Uzbekistan. Official Journal of the European Union, 1999.
4. Enhanced Partnership and Cooperation Agreement (EPCA) – Negotiation documents. European External Action Service, 2022.
5. Karimov I.A. “O‘zbekiston XXI asr bo‘lag‘asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari.” – T.: O‘zbekiston, 1997.
6. Mirziyoyev Sh.M. “Yangi O‘zbekiston strategiyasi.” – T.: O‘zbekiston, 2021.
7. Matveeva, A. (2020). *The EU in Central Asia: Strategy and Challenges*. Central Asia-Caucasus Institute.
8. Babajanov B., To‘laganov A. “O‘zbekiston tashqi siyosati: yangi bosqich va ustuvor yo‘nalishlar.” // *Tashqi siyosat va diplomatiya jurnali*, 2022, №1.
9. European Union Strategy on Central Asia. Brussels, Council of the EU, 2019.
10. GSP+ Benefits for Uzbekistan: EU Commission Report. 2023.
11. Saparov D. “Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo: geosiyosiy manfaatlar va xavfsizlik strategiyasi.” // *Xalqaro munosabatlar jurnali*, 2021, №2.